

УДК 338.439.5-027.63(477)

С. О. Остапенко,
аспірант кафедри міжнародної економіки,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
ORCID ID: 0000-0001-7653-4787

DOI: 10.32702/2306-6792.2021.21.91

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ПРОДОВОЛЬСТВА — ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

S. Ostapenko,
Postgraduate student of the Department of Global Economy,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

FOREIGN EXPERIENCE OF STATE REGULATION IN AGRICULTURE MARKETS AS A CHALLENGE FOR UKRAINE

Регулювання ринку продовольства — один з ключових напрямів соціально-економічного розвитку країни. Перетворення у внутрішній економіці, а також зміни глобального характеру сприяють посиленню уваги до проблем управління ринками продовольства окремих територій і країн. Зважаючи на це, цікавим видається дослідження особливостей практики регулювання розглянутих ринків деякими країнами ЄС, які мають спільні вихідні риси господарювання і добилися видимих результатів у вирішенні питань підвищення ефективності функціонування сільського господарства і ринку продовольства.

Найважливішу роль у системі державного регулювання ринку продовольства відіграє регулювання цін і підтримання цінової рівноваги в сільському господарстві і суміжних галузях. Головними цілями такого регулювання є: стабілізація цін на продукцію сільського господарства; підтримка фермерських цін, що забезпечує розширене відтворення; регулювання обсягів і структури виробництва. В основі регулювання цін практично у всіх країнах з ринковою економікою лежить встановлення верхніх і нижніх меж коливання цін, а також так званої індикативної ціни, яку прагне підтримувати держава. У країнах Євросоюзу регулювання цін на сільськогосподарську продукцію здійснюється наднаціональним органом — Комісією ЄС спільно з Радою міністрів ЄС. Кожній країні Євросоюзу встановлюються квоти на виробництво основних сільськогосподарських продуктів, які розподіляються по товаровиробникам. Квоти на виробництво зерна, цукру, м'яса, молока перевищують власні потреби країн, проте уряду закуповують у своїх виробників продукцію за цінами, що значно перевищують світові, водночас вони серйозно захищають свого виробника, підвищуючи компенсаційні мита, що визначаються як різниця між порогової і мінімальною ціною.

У країнах з ринковою економікою регулювання цін здійснюється через інтервенційні закупівлі (наприклад, зерна), що здійснюються державою в разі зниження ціни нижче "порогового" значення, і навпаки, держава викидає потрібну кількість зерна на ринок, якщо ціна перевищує верхню кордон встановленого "коридору".

Іншою формою регулювання цін на зерно є заставні позики, які можуть отримати фермери в період збирання врожаю (при низьких цінах). Вони зберігають зерно, чекаючи більш високого рівня цін і в кінці терміну (зазвичай через дев'ять місяців) або можуть передати його уряду в рахунок повної сплати позики, або виплатити державі позику з відсотками і взяти собі зерно, яке зберігалося в якості застави. У разі, якщо держава вирішить фермеру перевести зерно в фермерський резервний фонд (при цьому фермер зобов'язується зберігати зерно не менше трьох років), воно оплачує витрати по зберіганню.

Загалом регулювання ринку продовольства в зарубіжних країнах здійснюється за допомогою реалізації програм державного регулювання, які можна згрупувати за наступними напрямками:

- програми міжнародної торгівлі — регулювання експортно-імпортних поставок; захист вітчизняних виробників (квоти, мита, ембарго); угоди по окремих видах продовольства; бартерна торгівля;
- кредитні програми — вдосконалення кредитних угод; зниження позичкового відсотка фермерам; державні позики через кредитні організації;
- програми обмеження виробництва сільськогосподарської продукції — виведення земель з обороту; скорочення посівних площ деяких культур (з метою регулювання попиту і пропозиції);
- програми маркетингу — збільшення попиту на певні продукти; інформаційне забезпечення ринку продовольства; розвиток збутових кооперативів.

One of the main goals of economic and social development of a country is governmental agriculture goods and food market regulation. Rapid changes in global and domestic economies contribute to increased attention regarding governmental regulation of agriculture food and goods market. Emphasizing this statement an importance of analysis covering practices and methods that various EU countries used to regulate their agriculture markets becomes obvious. Common features and different visible results in addressing issues of improving the efficiency of agriculture and the food market.

The most important regulatory goal set by government is facilitation of achieving equilibrium price and stimulating or restrictive price regulation in certain sectors of agriculture food and goods market. The main objectives of this regulation are: stabilization of prices for agricultural products; support for farm prices, which provides expanded resumption; regulation of

volumes and structure of production. The basis of price regulation in almost all countries with market economies is the fixation of upper and lower limits of price fluctuations, so called price floors and caps, as well as the indicative price of goods, which the state seeks to maintain. In EU countries, the price regulation for agricultural products is carried out by a supranational body — the EU Commission together with the EU Council of Ministers. Each EU country is set quotas for the production of basic agricultural products, which are distributed among domestic producers. Quotas for the production of grain, sugar, meat, milk exceed the consumption of countries. To protect own producer Governments deal with domestic counterparties at higher than international prices, at the same time rising raising countervailing duties, which are defined as the difference between the threshold and the minimum price.

In market economies, price regulation is carried out through government intervention purchases (e.g grain) if the price falls below the "threshold" value, and vice versa, the state sells the required amount of grain from stashed stock on the market if the price exceeds the upper limit of the established "corridor".

Another form of price regulation for example on grains market are commercial loans backed by raw materials with lower interest rate to support farmers during harvest period (low prices for grain). These loans could provide liquidity to producers for undisturbed harvest period after which farmer could either sell grains after some time at a higher price and pay back loan with incurred interest or provide the government with collateral of loan.

In general, the regulation of the food market in foreign countries is carried out through the implementation of government regulation programs, which can be grouped by the following categories:

- international trade programs — regulation of export-import deliveries; protection of domestic producers (quotas, duties, embargoes); agreements on certain types of food; barter trade;
- credit programs — improvement of credit agreements; reduction of loan interest to farmers; government loans through credit institutions;
- programs to limit the production of agricultural products — withdrawal of land from circulation; reduction of sown areas of some crops (in order to regulate supply and demand);
- marketing programs — increasing demand for certain products; informational support of the food market; development of sales cooperatives.

Ключові слова: ринок продовольства, регулювання ринку продовольства, зарубіжний досвід, державне регулювання ринку продовольства.

Key words: food market, food market regulation, foreign experience, state regulation of food market.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Світовий досвід переконливо доводить необхідність регулювання ринку державою. При цьому в багатьох країнах досить успішно ведеться пошук оптимального варіанта взаємодії між механізмами державного та ринкового регулювання економіки. Аналізуючи досвід зарубіжних країн у галузі регулювання ринку продовольства, на наш погляд, необхідно звернути увагу на досвід колишніх соціалістичних країн, які мають з Україною низку спільних проблем, зумовлених особливостями перехідного періоду та труднощами зростання економіки. У країнах соціалістичного табору посталала проблема падіння доходів населення, що зумовила зменшення споживання продовольства за багатьма основним групам товарів. Зниження платоспроможного попиту загострило проблему збуту сільськогосподарської продукції, призвело до зниження закупівельних цін та доходів виробників.

Кожній країні притаманні свої особливості організації ведення сільського господарства. У деяких країнах переважають великі агропромислові виробництва, в інших більшість продукції виробляється у малих формах господарювання. Така відмінність значною мірою впливає на ступінь державного регулювання галузі.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Багато відомих іноземних та вітчизняних науковців присвячують власні праці дослідженню питання державної підтримки аграрного сектору та його покращанню, зокрема: В.Я. Амбросов, А.І. Михайлова, О.В. Ульяновченко, А.М. Стельмащук, П.Т. Саблук, В.М. Трегобчук, П.І. Гайдуцький, Б.Й. Пасхавер та інші науковці. Проте глобалізаційні процеси вимагають при розробці ефективних методів державного регулювання враховувати здобутки в цій сфері країн ЄС.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

На основі узагальнення досвіду провідних країн світу запропонувати ефективні заходи державного регулювання ринку продовольства.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Сільське господарство Німеччини представлено переважно дрібним сімейним фермерством, де не потрібно використання великих виробничих потужностей. Найбільші господарства знаходяться в районі Шлезінг-Гольштейна та на сході Нижньої Саксонії. Загалом у Німеччині налічується близько 285 агрохол-

дингів та 18000 органічних ферм. У Франції, як і у Німеччині, найбільш поширені невеликі ферми. Більше 52% сільськогосподарських угідь посідає господарства розміром близько 50 га. Усього їх налічується близько 515 тис. господарств.

Державне регулювання сільського господарства країн ЄС здійснюється у рамках Єдиної сільськогосподарської політики (ЕСГП). ЕСГП є системою сільськогосподарського субсидування та сільгосппрограм. Ця система регулює політику у двох напрямках:

1. Політика підтримки ринку та доходів. Цей напрямок регулює виплату субсидій та видати пільгових кредитів.

2. Розвиток села. Тут регулювання ведеться в рамках підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської та лісової галузей, покращення стану навколишнього середовища та сільської місцевості, підвищення якості життя на селі та диверсифікації сільської економіки, підтримки місцевого розвитку за методикою програми ЄС Leader [1].

Головні напрями державної підтримки в країнах ЄС пов'язані передусім з підвищенням продуктивності праці в сільськогосподарських організаціях, підвищенням конкурентоспроможності виробленої продукції та вдосконаленням самого механізму субсидування.

Основним документом, що регулює державну підтримку сільського господарства Німеччини та Франції, є Постанова Євросоюзу № 1698/2005, і лише потім набирають чинності закони, програми та інші нормативно-правові документи.

Для підтримки купівельної спроможності населення та регулювання попиту та пропозиції на ринку передусім були використані такі заходи, як регулювання оплати праці, адресна підтримка певних категорій населення та державні дотації виробникам сільськогосподарської продукції. Водночас для захисту внутрішнього ринку від зовнішньої експансії та забезпечення продовольчої безпеки країнами Східної Європи були введені обмежувальні заходи, такі як підвищення імпорتنних мит (на окремі види продовольства, що досягають 100%), тарифів, квотування та ліцензування експортно-імпорتنних операцій. Для регулювання попиту та пропозиції, а також рівня закупівельних цін на ринку продовольства країнами Східної Європи було створено спеціальні органи, які здійснюють інтервенційні закупівлі продовольства відповідно до зміни ринкової кон'юнктури: в Угорщині — Координаційний комітет з регулювання аграрного ринку; у

Польщі — Агентство сільськогосподарського ринку (Аграрне ринкове агентство — АРА); у Чехії та Словаччині — Фонди ринкового регулювання. Зокрема, в Угорщині, відповідно до закону про регулювання аграрного ринку, що визначає нормативну базу, інструменти та механізм взаємодії державних та ринкових структур, використовуються методи прямого та непрямого регулювання ринку продовольства, що забезпечують захист внутрішнього ринку від імпорتنних інтервенцій продовольства [2].

Пряме ринкове регулювання здійснюється шляхом встановлення гарантованих цін у рамках максимального обсягу виробництва, що виплачуються виробникам (насамперед це стосується виробників таких продуктів як пшениця, свинина, яловичина, молоко) [3]. Метою непрямого ринкового регулювання є встановлення субвенцій на експортну продукцію з метою стабілізації ринку (м'яса птиці та продуктів птахівництва, цукру, насіння соняшника).

На наш погляд, у сфері застосування заходів стабілізаційного характеру цікавий досвід Польщі. Зокрема, припинення субсидування імпорту призвело до різкого зростання цін на продовольство та посилення інфляції, що змусило уряд запровадити гарантовані ціни на основні продукти: зерно, молоко, яловичину, свинину. Аграрне ринкове агентство (АРА), здійснюючи інтервенційні закупівлі та продаж сільськогосподарської продукції, та поповнюючи державні резерви, застосовує і такий інструмент, як закупівельні ціни, що залежать від ринкової кон'юнктури: якщо ринкові ціни знижуються нижче за мінімальні (встановлені урядом), то АРА проводить інтервенційні закупівлі з основних продуктів. Своєчасне застосування цих заходів дозволило Польщі здійснювати регулювання експорту та імпорту переважно за допомогою тарифних заходів та створити систему митних зборів за сільськогосподарську продукцію, яка б відповідала вимогам країн — учасниць Євросоюзу. У Чехії та Словаччині, як і в Польщі, регулювання ринку продовольства здійснюється переважно інтервенційними закупівлями на основі мінімальних гарантованих цін, встановлених урядом.

У країнах із ринковою економікою держава одна із учасників ринку, чинним, насамперед, економічними методами [4]. При цьому можна виділити такі джерела фінансування, які використовуються для реалізації продовольчої політики: з державного бюджету та за рахунок споживача, тобто вищого рівня цін. У більшості країн вдаються до комбінації цих механізмів, як і конкретних методів регулювання: прямих

субвенцій, субсидування експорту, пільгового кредитування, податкових пільг, субсидій, тарифного та нетарифного обмеження імпорту, компенсаційних зборів, різних квот.

Одним з найважливіших принципів державної підтримки не тільки Німеччини та Франції, але і всіх країн ЄС, є облік динаміки світових цін на сільськогосподарську продукцію, тобто. що світові ціни, то нижчий рівень державної підтримки [5]. Цей принцип дозволяє зберегти конкурентоспроможність сільгосптоваровиробників за низьких цін на продукцію на світовому ринку та організувати економію бюджетних коштів за високих. В Україні, на нашу думку, недостатньо приділяється уваги регулюванню ринкових цін на сільськогосподарську продукцію. Ціни переробні підприємства встановлюють найвищі ім. У віддалених районах, де недостатньо розвинена транспортна інфраструктура та можливості збуту обмежені, підприємства можуть реалізовувати продукцію тільки в місцеві переробні фабрики, за цінами не рідко нижчими за собівартість.

1. Підвищення інвестиційної привабливості галузі.

2. Впровадження інновацій та розвитку наукової бази.

3. Створення робочих місць та забезпечення робочих гідною заробітною платою.

У Німеччині та Франції на нових землях заохочуються додаткові інвестиції в сільськогосподарське виробництво для придбання сільськогосподарської техніки не старше 5 років і т.д. У областях з несприятливими кліматичними умовами держава перебирає погашення 5 % за кредитом, у традиційних областях — 3 %. Загальна сума процентів за кредитом, погашення яких держава бере на себе, виплачується одноразово, тоді як в Україні вона повертається протягом усього періоду погашення. Власний внесок господарств у інвестиції має становити щонайменше 10 %.

У Німеччині пільговий державний кредит у розвитку сільського господарства надається під 1 % річних з періодом гасіння до 28 років. У той час, як процентна ставка при звичайному кредитуванні варіюється від 5 до 15%. Крім того, для молодих фермерів передбачаються особливо пільгові умови для отримання кредиту у сфері садівництва, рибництва та бджільництва. На підтримку з боку держави можуть розраховувати фермери, які більше половини свого робочого часу присвячують роботі в сільському господарстві і у яких більше половини їх сумарних доходів посідає сільське господарство, а також ті, доходи яких від сільсько-

го господарства становлять не менше ніж 25 % загальних доходів [6].

Найважливішу роль у системі державного регулювання ринку продовольства відіграє регулювання цін та підтримку цінової рівноваги у сільському господарстві та суміжних галузях [7]. Головними цілями цього регулювання є: стабілізація ціни продукцію сільського господарства; підтримка фермерських цін, що забезпечує розширене відтворення; регулювання обсягів та структури виробництва. В основі регулювання цін практично у всіх країнах із ринковою економікою лежить встановлення верхніх та нижніх меж коливання цін, а також так званої індикативної ціни, яку прагне підтримувати держава. У країнах Євросоюзу регулювання цін на сільськогосподарську продукцію здійснюється наднаціональним органом — Комісією ЄС спільно із Радою міністрів ЄС. Кожній країні Євросоюзу встановлюються квоти на виробництво основних сільськогосподарських продуктів, які розподіляються на товаровиробники. Квоти на виробництво зерна, цукру, м'яса, молока перевищують власні потреби країн, проте уряди закуповують у своїх виробників продукцію за цінами, що значно перевищують світові, водночас вони серйозно захищають свого виробника, підвищуючи компенсаційні мита, що визначаються як різниця між пороговою та мінімальною ціною.

У країнах з ринковою економікою регулювання цін здійснюється через інтервенційні закупівлі (наприклад, зерна), що здійснюються державою у разі зниження ціни нижчою від "порогового" значення, і навпаки, держава викидає потрібну кількість зерна на ринок, якщо ціна перевищує верхню межу встановленого "коридора".

Іншою формою регулювання цін на зерно є заставні позички, які можуть отримати фермери в період збирання врожаю (за низьких цін). Вони зберігають зерно, чекаючи вищого рівня цін і наприкінці терміну (зазвичай через дев'ять місяців) або можуть передати його уряду в рахунок повної сплати позички, або виплатити державі позику з відсотками та взяти собі зерно, яке зберігалось як застава. У разі, якщо держава дозволить фермеру перевести зерно у фермерський резервний фонд (при цьому фермер зобов'язується зберігати зерно не менше трьох років), воно оплачує витрати на зберігання. Частка витрат на підтримку цін у країнах із ринковою економікою скоротилася у загальній сумі підтримки аграрного сектору з 3/4 до 2/3. У той самий час значно зросла частка прямих платежів, нині 17 %. Прямі платежі включають

різні типи платежів, що впливають на розвиток сільського господарства: компенсації, субсидії (з розрахунку на одиницю посівної площі або поголів'я худоби), страхові платежі і т.д. господарства. Більшість розвинених країн мають високоінтенсивне сільське господарство, у загальних виробничих витратах якого витрати на придбання техніки, палива, добрив та інших ресурсів досягають 80% від суми витрат. Субсидії сільському господарству покликані відшкодувати витрати на придбання та експлуатацію технічних засобів та виробничих послуг.

Формою фінансової підтримки фермерів служить лізинг сільськогосподарської техніки. Особливістю лізингу техніки в європейських країнах є активна участь банківського капіталу у фінансуванні лізингових операцій, що активно стимулюється державою. Здебільшого економічні заходи стимулювання зводяться до наступного: по-перше, банкам можна виступати ролі безпосередніх орендодавців; по-друге, на лізинг не поширюється обмеження, за яким банкам забороняється надавати кредити одному позичальнику у вигляді, перевищує 10 % їх статутного капіталу; по-третє, оскільки лізинг є однією з форм кредитування, основним змістом якої є фінансування (фінансовий лізинг), банки стають необхідними учасниками організації та виконання лізингових проєктів. послуг за рахунок бюджетів різних рівнів, позабюджетних фондів та кредитів світових банком. Як показують дослідження, найбільш ефективними методами прок'юременту є конкурсні торги, у яких проводиться відбір постачальників продукції і на послуг, з їхньої вартості, якості, комплектності, величини витрат на транспортування та інших [8].

Система держзамовлення покликана усувати негативний вплив стихійного розвитку ринку товарів та послуг, та продовольчого ринку зокрема, запобігати його переродженню в корумповану економіку. Державне замовлення особливо ефективно при фінансуванні та створенні державних матеріальних резервів, матеріально-технічному забезпеченні оборонних потреб, експортних поставок продукції для виконання міжнародних зобов'язань держави та, нарешті, реалізації державних цільових програм. Він найбільше відповідає завданням здійснення державного регулювання сільськогосподарства, що має стратегічне значення для забезпечення продовольчої безпеки.

Основний напрям державної підтримки сільського господарства Франції — підтримання ефективності виробництва та конкурентоспроможності товарів на світовому ринку. У

Франції функціонує спеціальний банк "Credit agricole", який надає пільгові кредити та позички на придбання сільськогосподарських підприємств, обладнання, худоби тощо. Кредитна ставка з них становить 1,5 % річних, а молодих фермерів — 1—3 %, за середньої ставки споживчого кредита 15 %.

Нині проблеми адаптації агропромислового комплексу в умовах членства України в Світової організації торгівлі опиняються в центрі уваги і, певною мірою, протистояння в різних колах науковців і практиків. Відповідно до СОТ бюджетна підтримка сільського господарства класифікується так:

1. Заходи "жовтої скриньки": цінова підтримка; збутові кредити; виплати із розрахунку площі сільськогосподарських угідь; виплати з розрахунку чисельності с.-г. тварин; субсидії щодо засобів виробництва; окремі програми субсидованих кредитів.

2. Заходи "зеленої скриньки": загальні послуги (наукові дослідження; ветеринарні та фітосанітарні заходи; підготовка та підвищення кваліфікації кадрів; інформаційно-консультатійне обслуговування; контроль за безпекою продуктів харчування; маркетингові та збутові послуги; інфраструктурні послуги); утримання стратегічних продовольчих запасів; внутрішня продовольча допомога населенню з низьким рівнем доходів; підтримка доходу (не пов'язана із виробництвом); страхування урожаю; допомогу при стихійних лихах; охорона навколишнього середовища.

3. Заходи "блакитної скриньки": виплати, засновані на фіксованих площах та урожаях; виплати, що здійснюються щодо не більше ніж 85% від базового рівня виробництва; тваринницькі виплати, що здійснюються на фіксоване поголів'я худоби.

4. "De minimis": підтримка, орієнтована на конкретний продукт, у розмірі до 5% (для країн, що розвиваються — 10%) вартості сільськогосподарського продукту; підтримка, не орієнтована на конкретний продукт, до 5% (для країн — 10%) вартості сільськогосподарської продукції країни.

Рівень агрегованої підтримки сільського господарства на 1 га сільськогосподарських угідь в Україні залишається щонайменше разів на тридцять нижче, ніж у ЄС. Відповідно, цей рівень у розрахунку одного працівника вітчизняного сільського господарства становить близько 300 євро на рік, а ЄС він перевищує 3000 євро на рік. Таким чином, Україна на сьогодні є однією з найліберальніших країн у сфері підтримки сільського господарства.

ВИСНОВКИ

Наразі можна з упевненістю сказати, що в країнах ЄС сформовано ефективний механізм державної підтримки, що дозволяє забезпечувати не лише продовольчу безпеку країни, а й конкурентоспроможність продукції на світовому ринку. На його основі можна запропонувати такі напрями вдосконалення державного регулювання та підтримки сільського господарства в Україні:

1. Виділення додаткових субсидій доцільно робити не так на гектар сільськогосподарських угідь, а виходячи з кількості та якості продукції. Подібний підхід дозволить стимулювати сільськогосподарських товаровиробників до нарощування обсягів виробництва та більше приділяти уваги якості продукції.

2. Диверсифікувати державну підтримку, як це зроблено в Німеччині, де вона відрізняється більш ніж у 2 рази. Це дозволить підвищити ефективність освоєння фінансових ресурсів, і навіть виявити цільові об'єкти фінансування.

3. Приділяти більше уваги великим інвестиційним проєктам щодо організації нового виробництва чи модернізації старого на інноваційній основі. Такі проєкти дозволять створити точки зростання як сільськогосподарського виробництва, а й економіки країни загалом, і навіть дадуть нові робочі места.

4. Розвиватиме інфраструктуру сільських територій. Вступ до СОТ потребує зниження рівня державної підтримки, але не регулює обсяг інвестицій у розвиток інфраструктури. Реалізація цього напрямку дозволить знизити відтік населення із сільської місцевості та підвищити якість життя.

5. Стимулювати приватне інвестування у аграрний сектор. Нині їх питома вага в загальному обсязі незначна, що пов'язано з низькою прибутковістю та великим ризиком. Удосконалення державної політики в цьому напрямі дозволить залучити додаткові фінансові ресурси у розвиток галузі на інноваційній основі. Реалізація цих заходів дозволить у досить короткі терміни вивести сільське господарство на новий технологічний уклад, тим самим забезпечивши його конкурентоспроможність на світовому агропродовольчому ринку.

Література:

1. Голбан Т.Т. Державна підтримка інвестиційно-інноваційного розвитку аграрного сектору економіки. Вісник ХНАУ. Серія: Економічні науки. 2019. № 1. С. 312—319.

2. Русанюк В.В. Державна підтримка розвитку підприємництва в аграрному секторі економіки. Економіка АПК. 2020. № 7. С. 84—93.

3. Васильєва Л.М. Державна підтримка аграрного сектору економіки країни в умовах функціонування в складі СОТ як основа забезпечення продовольчої безпеки. Modern economics. 2019. № 17. С. 55—60.

4. Бечко П.К. Боровик П.М., Сліпченко В.В. Державна підтримка аграрного бізнесу в Україні. Вісник Київського інституту бізнесу та технологій. 2017. № 1. С. 3—11.

5. Левандівський О.Т. Державна підтримка аграрного сектору в сучасних умовах господарювання. Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. 2018. Вип. 14 (2). С. 87—94.

6. Ільчук О.М. Державна підтримка сільського господарства в Україні. Економіка АПК. 2019. № 2. С. 93—98.

7. Ільчук О.М. Державна підтримка сільського господарства в Україні. Економіка АПК. 2019. № 2. С. 93—98.

8. Ткаченко О.С. Державна підтримка сільськогосподарських підприємств — реалії сьогодні. Інвестиції: практика та досвід. 2019. № 12. С. 27—30.

References:

1. Holban, T.T. (2019), "State support for investment and innovation development of the agricultural sector of the economy", Visnyk KhNAU. Seria: Ekonomichni nauky, vol. 1. pp. 312—319.

2. Rusaniuk, V.V. (2020), "State support for the development of entrepreneurship in the agricultural sector of the economy", Ekonomika APK, vol. 7, pp. 84—93.

3. Vasil'ieva, L.M. (2019), "State support of the agricultural sector of the country's economy in terms of functioning within the WTO as a basis for food security", Modern economics, vol. 17, pp. 55—60.

4. Bechko, P.K. Borovyk, P.M. and Slipchenko, V.V. (2017), "State support of agrarian business in Ukraine", Visnyk Kyivs'koho instytutu biznesu ta tekhnolohij, vol. 1. pp. 3—11.

5. Levandivs'kyj, O.T. (2018), "State support of the agricultural sector in modern economic conditions", Aktual'ni problemy rozvytku ekonomiky rehionu, vol. 14 (2), pp. 87—94.

6. Il'chuk, O.M. (2019), "State support of agriculture in Ukraine", Ekonomika APK, vol. 2, pp. 93-98.

7. Shportiuk, N. L. (2019), "State regulation and support of agriculture", Efektyvnist' derzhavnoho upravlinnia, vol. 1, pp. 112—122.

8. Tkachenko, O. (2019), "State support for agricultural enterprises — reality today", Investytsiyi: praktyka ta dosvid, vol. 12, pp. 27—30.

Стаття надійшла до редакції 09.11.2021 р.